

EUROPE

Naar een evidence-based aanpak van radicalisering en extremisme

Een eerste evaluatie van de gemeentelijke
Versterkingsgelden 2020-2021

Handreiking evalueren van effectiviteit

Fook Nederveen, Emma Zürcher, Lana Eekelschot,
Emma Leenders, Iris Leussink en Stijn Hoorens

For more information on this publication, visit www.rand.org/t/RRA1807-1

About RAND Europe

RAND Europe is a not-for-profit research organisation that helps improve policy and decision making through research and analysis. To learn more about RAND Europe, visit www.randeurope.org.

Research Integrity

Our mission to help improve policy and decision making through research and analysis is enabled through our core values of quality and objectivity and our unwavering commitment to the highest level of integrity and ethical behaviour. To help ensure our research and analysis are rigorous, objective, and nonpartisan, we subject our research publications to a robust and exacting quality-assurance process; avoid both the appearance and reality of financial and other conflicts of interest through staff training, project screening, and a policy of mandatory disclosure; and pursue transparency in our research engagements through our commitment to the open publication of our research findings and recommendations, disclosure of the source of funding of published research, and policies to ensure intellectual independence. For more information, visit www.rand.org/about/principles.

RAND's publications do not necessarily reflect the opinions of its research clients and sponsors.

Published by the RAND Corporation, Santa Monica, Calif., and Cambridge, UK

© 2022 RAND Corporation

RAND® is a registered trademark.

Limited Print and Electronic Distribution Rights

This publication and trademark(s) contained herein are protected by law. This representation of RAND intellectual property is provided for noncommercial use only. Unauthorised posting of this publication online is prohibited; linking directly to its webpage on rand.org is encouraged. Permission is required from RAND to reproduce, or reuse in another form, any of its research products for commercial purposes. For information on reprint and reuse permissions, please visit www.rand.org/pubs/permissions.

Elk jaar worden substantiële publieke middelen uitgekeerd ter ondersteuning van de lokale aanpak van radicalisering en extremisme; de Versterkingsgelden. Het is daarom van belang dat de rechtmatigheid en doeltreffendheid van de daarmee gefinancierde interventies kan worden aangetoond. Daartoe moet duidelijk kunnen worden aangegeven wat de resultaten en effecten van de aanpak in kwestie zijn geweest. Om dit naar behoren te doen, is een degelijke evaluatiepraktijk onontbeerlijk.

Bovendien kunnen goede evaluatiepraktijken de kwaliteit van de interventie ten goede komen. Door empirisch te werken, bouwen de gemeente en haar partners een gedeelde visie op, waardoor effectief samenwerken makkelijker wordt. Ook maken robuuste evaluaties het mogelijk om beleid gericht bij te sturen wanneer bepaalde interventies minder doeltreffend blijken dan verwacht. Het stelt ons in staat te zien wat werkt en wat niet werkt, zodat toekomstige interventies daarop voort kunnen bouwen.

Een toenemend aantal gemeenten is dan ook geïnteresseerd in het evalueren van hun praktijken en er bestaat reeds een aantal instrumenten dat daarbij kan helpen. Zo hebben de ESS en de NCTV in 2019 de *Toolkit Evidence Based Werken bij de preventie van radicalisering* gepubliceerd om deze verschuiving in de richting van een meer empirisch onderbouwde aanpak te bevorderen. Het doel van deze handreiking is niet om deze Toolkit samen te vatten of te reproduceren, maar om op basis van deze evaluatie en bestaande literatuur (onder andere Dijkman en Gielen, 2021) nadere handvatten te geven die naast de bestaande richtlijnen kunnen worden gebruikt wanneer er besloten is een effectevaluatie uit te voeren.

Stappenplan om evaluaties te versterken

Fase 1: Vóór implementatie van de interventies

Fase	Wanneer?	Actie
1	Voorafgaand aan de interventie	<ul style="list-style-type: none"> • Identificeer en beschrijf het probleem • Identificeer de doelgroep zo expliciet mogelijk • Formuleer doelstellingen • Identificeer mogelijke onderzoekspartners en neem contact op met hen • Identificeer de verwachte resultaten en uitkomsten • Expliciteer interventielogica • Formuleer prestatie-indicatoren • Stel meetinstrumenten op en bereid de dataverzameling voor • Voer (indien mogelijk) een nulmeting uit • Inventariseer risico's

In de eerste plaats is het belangrijk dat de basis voor de evaluatie wordt gelegd vóór de interventies plaatsvinden. Dit kan worden bereikt door van tevoren een aantal stappen uit te voeren. Het is belangrijk dat deze elementen ook daadwerkelijk in een werkplan of beleidskader worden opgenomen, zodat er later naar kan worden verwezen. Eveneens garandeert het expliciteren van de aanpak in een methodiekbeschrijving dat de theoretische benadering die aan de interventie ten grondslag ligt niet kan

worden vertraagd door personeelsverloop. Als deze duidelijkheid er is, kan een eventuele latere verwarring voorkomen worden, wat de doeltreffendheid van de interventie kan bevorderen.

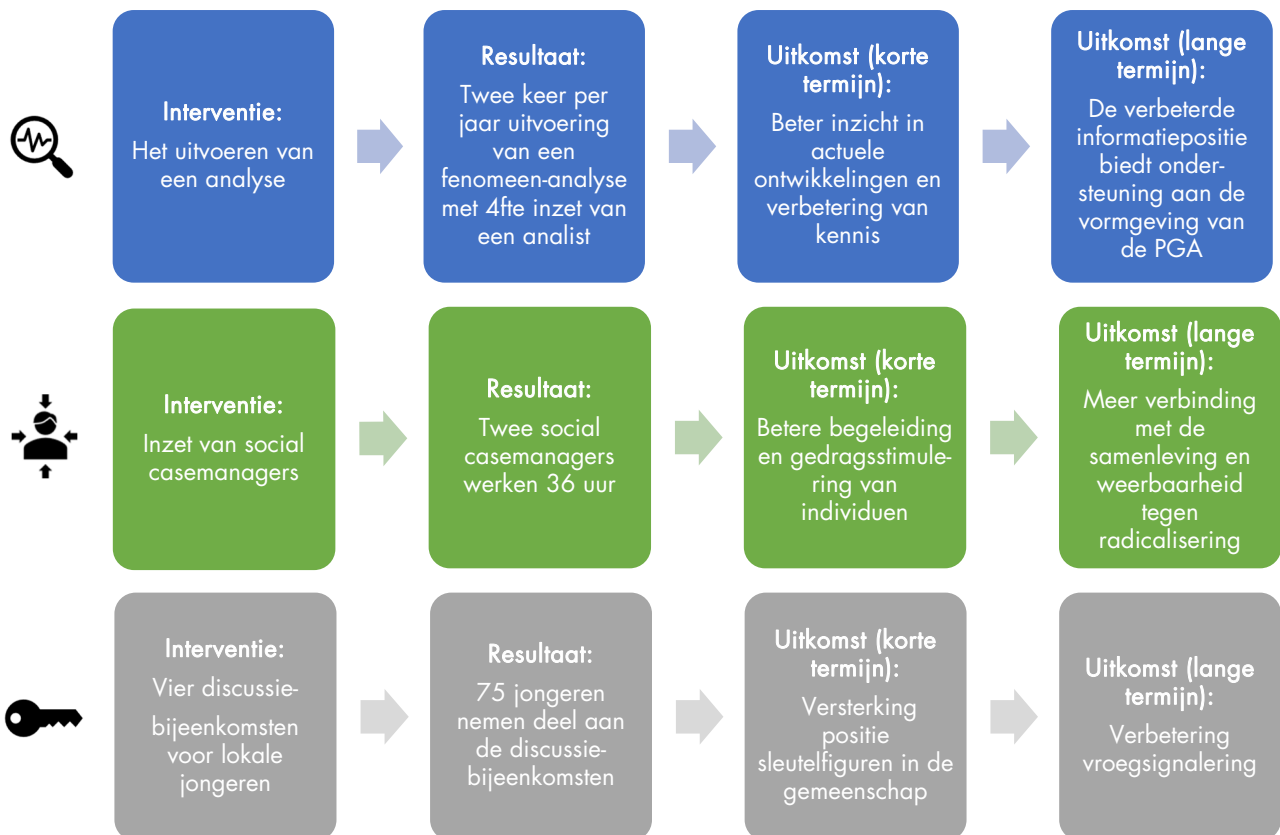
Idealiter zijn er in eerdere uitvoeringen van de interventie al plan- en procesevaluaties uitgevoerd. Dit zorgt ervoor dat de interventie voldoende is doorontwikkeld, zodat de effecten goed gemeten kunnen worden. Deze gids kan echter ook op zich worden gebruikt als alle stappen van de fasen 1 en 2 naar behoren worden doorlopen.

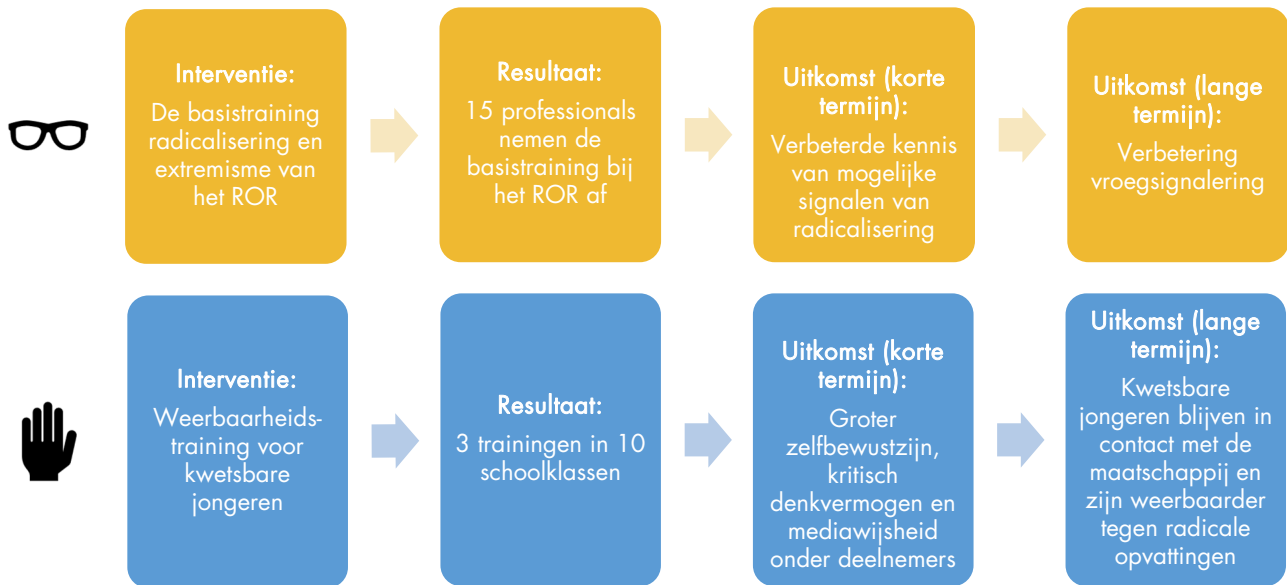
1. **Identificeer en beschrijf het probleem.** Om efficiënt te kunnen werken, moeten alle partijen vanaf het begin duidelijk weten welk probleem de interventie in kwestie probeert aan te pakken. Formuleer daarom een heldere, concrete probleemstelling die duidelijk maakt op welk maatschappelijk vraagstuk de interventie een (gedeeltelijk) antwoord biedt en wat de mogelijke gevolgen zouden kunnen zijn als er geen actie wordt ondernomen.
2. **Identificeer de doelgroep.** Ook moeten alle partijen scherp hebben wat de doelgroep is. Het is raadzaam dit zo nauwkeurig mogelijk te omschrijven, zodat gericht kan worden ingegrepen. Er moet ook worden nagedacht over de manier waarop de doelgroep bereikt zal worden. Indien rechtstreekse communicatie met de doelgroep wenselijk is, moet worden uitgewerkt hoe dit contact tot stand kan worden gebracht.
3. **Formuleer doelstellingen.** Eveneens moet het uiteindelijke doel van de interventie gedefinieerd worden. Om het effect goed te kunnen meten, moet dit doel meetbaar, eenduidig en realistisch zijn. Een voorbeeld van een helder geformuleerd doel is 'het verwerven en trainen van nieuwe sleutelfiguren en het versterken van vroegsignalering'. Formuleringen als 'het voorkomen van terroristische aanslagen' of 'een afname van radicaliseringsrisico's' zijn daarentegen niet goed meetbaar.
4. **Identificeer en neem contact op met eventuele onderzoekspartners.** Om de onafhankelijkheid te waarborgen, is het belangrijk dat er meerdere partijen betrokken zijn bij de uitvoering van de evaluatie. Naast de uitvoerders zelf is het goed om in elk geval de opdrachtgever en een buitenstaander (bijvoorbeeld een collega uit een ander domein) bij de evaluatie te betrekken, zodat zij kritische vragen kunnen stellen over de interventie en de evaluatie. Derhalve is het raadzaam om in deze eerste fase vast te stellen met wie er mogelijk samengewerkt zou kunnen worden en om met deze partijen contact op te nemen.
5. **Identificeer de verwachte resultaten en uitkomsten.** De verwachte opbrengsten van de interventies kunnen worden gedefinieerd aan de hand van resultaten en uitkomsten. Resultaten geven een kwantitatieve, meetbare samenvatting van een activiteit, bijvoorbeeld de inzet van externe deskundigen gemeten in uren aantallen (B: PGA) of het aantal professionals dat een basistraining van het ROR heeft voltooid (C: Sleutelfiguren en D: Deskundigheidsbevordering). Uitkomsten geven doorgaans een kwalitatieve meting van de veranderingen die hebben plaatsgevonden als gevolg van deze resultaten, bijvoorbeeld kennisontwikkeling en deskundigheidsbevordering (B: PGA, C: Sleutelfiguren en D: Deskundigheidsbevordering en voorlichting). Wanneer het mogelijk is om een effectevaluatie uit te voeren wordt hierin vaak gekeken naar langetermijnuitskomsten, zoals versterkte weerbaarheid van kwetsbare groepen (B: PGA), vroegsignalering (C: Sleutelfiguren, D: Deskundigheidsbevordering en

voorlichting) of meer begrip voor andere meningen en levensopvattingen en een versterkt kritisch denkvermogen (E en F: Preventie-activiteiten).

Resultaten geven een kwantitatieve, meetbare samenvatting van de (beoogde) interventie.
Uitkomsten zijn de kwalitatieve veranderingen die plaatsvinden als gevolg van de (beoogde) interventie.

6. **Expliciteer interventielogica.** Het is raadzaam om de aannames en de theoretische onderbouwing die in eerdere fasen ten grondslag lagen aan de interventie in dit stadium nog eens kort toe te lichten. Waarom is er voor deze interventie gekozen en op welke veronderstellingen berust deze keuze? Op welke bronnen is deze keuze gebaseerd? Het is bovendien wenselijk om op dit punt te expliciteren via welke mechanismen de activiteiten tot de gewenste uitkomsten zullen leiden. Op deze manier wordt de verwachte werking van de interventies uiteengezet en verduidelijkt. Deze interventielogica wordt bij voorkeur gebaseerd op bestaand empirisch onderzoek over vergelijkbare interventies voor vergelijkbare doelgroepen uit de binnenlandse of internationale literatuur. Het is nuttig om terug te werken van de gewenste uitkomsten naar de resultaten die daartoe kunnen leiden, en vervolgens naar de maatregelen die genomen moeten worden om deze resultaten te verwezenlijken. Schematisch weergegeven kan een beknopt overzicht van de interventielogica, waarin de pijlen causaliteit aantonen, er dus als volgt uitzien:

7. **Formuleer prestatie-indicatoren.** Om duidelijk te maken wanneer de gestelde doelen zijn bereikt, moeten er succescriteria geformuleerd worden. Zo kan na de interventie worden nagegaan of de doelstellingen zijn verwezenlijkt. Deze worden uitgedrukt in een reeks prestatie-indicatoren. Deze indicatoren worden bij voorkeur ‘SMART’ geformuleerd: **S**pecifiek (ze hebben enkel en alleen betrekking op de resultaten en de uitkomsten van de betreffende interventie), **M**eetbaar (ze kunnen met beschikbare methoden en instrumenten meetbaar worden gemaakt), **A**chievable en **A**tributable (bereikbaar, de indicatoren en *targets* zijn realistisch ten aanzien van wat redelijkerwijs met de interventie kan worden bereikt), **R**elevant (de indicator is een valide maat voor de verschillende resultaten en uitkomsten) en **T**ijsgebonden (er wordt een moment gespecificeerd waarop het doel bereikt moet zijn).

Relevante prestatie-indicatoren zouden er dus als volgt uit kunnen zien:

- ‘Een toename in het aantal personen sleutelfiguren van 10% in 2023’;
- ‘Een stijging van het aantal meldingen van signalen van radicalisering van 10% in 2023 ten opzichte van 2022’;
- ‘Ouders geven na de georganiseerde discussiebijeenkomst aan meer bewust te zijn van mogelijke signalen van radicalisering dan daarvoor’.

Resultaatindicatoren kunnen doorgaans eenvoudig worden opgesteld en gemeten door de resultaten van de verschillende activiteiten te tellen. Voor een verbetering van de evaluatiepraktijk van activiteiten gefinancierd met Versterkingsgelden is het cruciaal dat ook de uitkomsten meetbaar worden gemaakt met behulp van valide indicatoren en robuuste meetinstrumenten.

8. **Stel meetinstrumenten op en bereid de dataverzameling voor.** Na het formuleren van prestatie-indicatoren moeten deze meetinstrumenten worden opgesteld en moet er een dataverzameling worden ingericht. Evaluatie-experts en gespecialiseerde bureaus zullen hier bekend mee zijn en kunnen ingezet

worden om deze fase van de evaluatie te ondersteunen. Het is echter ook mogelijk om de dataverzameling (deels) zelf uit te voeren. Het is belangrijk om rekening te houden met de privacy van degenen wiens gegevens worden verzameld. Persoonsgegevens mogen alleen verwerkt worden binnen de kaders van de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG).

Over het algemeen kan gebruikgemaakt worden van verschillende methodes, bijvoorbeeld:

- **Tellen en meten.** Met tellen en meten kan aangegeven worden hoe vaak of in welke mate iets het geval is, of hoeveel personen ergens aan mee hebben gedaan.
- **Enquêtes.** Enquêtes kunnen worden gebruikt om vragen over ‘gepercipieerde effecten’ te stellen, met behulp van een vragenlijst met gesloten en open vragen. Dit is een subjectieve meting van veranderingen.
- **Tests.** Tests kunnen worden gebruikt om kwalitatieve verschijnselen voor en na de interventie te meten en zo verandering aan te tonen. Men kan bijvoorbeeld kennis over een bepaald onderwerp toetsen of tolerantie voor andere groepen in de samenleving meten.
- **Interviews.** Door interviews te houden met betrokkenen bij de uitvoering van de interventie, zoals bijvoorbeeld sleutelfiguren (cluster C) of personen die trainingen verzorgen (cluster D), kan informatie over de uitvoering en de ‘gepercipieerde effecten’ van een interventie worden gemeten. Dit is een subjectieve meting van veranderingen. Van tevoren moet er een interviewprotocol opgesteld worden en bureauonderzoek worden verricht zodat men goed voorbereid is.

Om de bewijskracht te vergroten, kan er in sommige gevallen gebruik worden gemaakt van een controlegroep, zodat later vastgesteld kan worden of de veranderingen die plaats hebben gevonden ook echt toe te schrijven zijn aan een bepaalde interventie. Dit houdt in dat er twee groepen worden gevolgd; een groep waarop de interventie wordt toegepast en een andere groep waarop de interventie niet wordt toegepast. Het verschil in gemeten resultaten in beide groepen geeft een goede indicatie van het daadwerkelijke effect van de interventie. Het gebruik van deze methode is echter niet altijd gepast. Zo leidt het gebruik van een controlegroep in de PGA tot ethische problemen en veiligheidsrisico's, aangezien er in bepaalde gevallen bewust geen interventie zou zijn. Er moet daarom worden nagegaan wat de ethische bezwaren zouden kunnen zijn bij het inzetten van een controlegroep.

Ook is het belangrijk dat er in dit stadium nagedacht wordt over de mogelijke neveneffecten van gegevensverzameling. Het kan bijvoorbeeld zo zijn dat mensen hun gedrag veranderen wanneer ze zich bewust zijn van het feit dat hun gedrag wordt bestudeerd. Zo kunnen respondenten tijdens interviews en in enquêtes de neiging hebben onwaar of onjuist te antwoorden op vragen wanneer zij weten dat hun antwoorden worden opgenomen en bestudeerd. Om het risico te beperken dat deze gedragsveranderingen van invloed zijn op de gegevensverzameling kan men het beste een combinatie van meetmethoden gebruiken.

9. **Voer een nulmeting uit.** Voor de aanvang van de interventie moet vastgesteld worden wat het uitgangspunt is, zodat de evaluatie daar later tegen afgezet kan worden. Dit kan door middel van een nulmeting. Dit houdt in dat er een inventarisatie wordt gemaakt van de huidige stand van zaken. Men

kan bijvoorbeeld nagaan hoeveel personen reeds onderdeel zijn van een bestaand sleutelfigurennetwerk, hoeveel professionals in voorgaande jaren trainingen hebben afgenomen bij het ROR of hoeveel meldingen er in de laatste twaalf maanden zijn gemaakt van signalen van radicalisering.

Het is echter niet altijd mogelijk om een nulmeting uit te voeren. Sommige afhankelijke variabelen zijn namelijk lastig meetbaar te maken. Het bepalen van het niveau van weerbaarheid onder de doelgroep voorafgaand aan een interventie is bijvoorbeeld een complexe en ambitieuze taak die niet voor iedere gemeente haalbaar is. Bovendien heeft de preventieparadox (het feit dat niet bewezen kan worden hoeveel gevallen van radicalisering door effectieve interventies voorkomen zijn) tot gevolg dat er bij de PGA geen accuraat dreigingsbeeld geschetst kan worden. In deze gevallen kan er geen echte effectevaluatie worden uitgevoerd, maar kunnen wel instrumenten gebruikt worden die de gepercipieerde situatie meten, zoals enquêtes, interviews en tests.

10. **Inventarisatie van risico's.** Bovendien is het raadzaam in dit vroege stadium na te denken over de problemen of risico's waarmee het projectteam, de externe partners of de doelgroep zouden kunnen worden geconfronteerd. Op welke barrières zou men bij de tenuitvoerlegging van de interventies kunnen stuiten? Het is ook verstandig om na te gaan of het nuttig kan zijn om verdere gemeentelijke of externe partners bij het project te betrekken.

Fase 2: Tijdens de uitvoering

Fase	Wanneer?	Actie
2	Tijdens de interventie	<ul style="list-style-type: none"> • Monitoring • Organiseer periodieke projectteamvergaderingen • Stel een voortgangsrapport op

1. **Monitoring.** Tijdens de uitvoering van de interventies is het belangrijk om de voortgang goed in de gaten te houden door middel van monitoring. Dit houdt in dat informatie over de uitvoering en de resultaten van verschillende activiteiten tussentijds wordt verzameld en opgeslagen. Er zijn verschillende monitoringinstrumenten die door het projectteam van de gemeente en de gemeentelijke dienst, evenals door externe partners, kunnen worden gebruikt om een degelijk projectdossier op te bouwen. Men kan bijvoorbeeld gebruikmaken van de bovengenoemde methoden, zoals enquêtes en interviews waarin de doelgroep of betrokken professionals volgens een vaststaand format worden bevraagd over de uitvoering en de opbrengsten van de interventies.

Het is van belang dat deze methoden voor gegevensverzameling worden aangepast aan de specifieke context van de interventie. Bovendien is het aan te raden dat er verschillende methoden van gegevensverzameling worden gebruikt. Op deze manier kan er een beter beeld van de interventie worden geschetst en kunnen de resultaten van de evaluatie met elkaar worden vergeleken en zo worden gewaarborgd.

2. **Stel een voortgangsrapport op.** Het is in dit stadium wenselijk dat de bevindingen expliciet worden gemaakt door middel van een voortgangsrapport, zodat alle partijen een duidelijk beeld hebben van het verloop van de interventie en de gegevens in de uiteindelijke analyse kunnen worden gebruikt. In dit verslag kunnen de voorlopige resultaten worden besproken, evenals wat goed ging en wat beter had gekund. Indien bepaalde problemen zijn vastgesteld, kan worden besproken welke stappen moeten worden ondernomen om deze op te lossen.
3. **Organiseer periodieke bijeenkomsten.** Het is wenselijk om tijdens de interventie periodieke bijeenkomsten te organiseren met het projectteam. Verwerk de informatie die tijdens deze vergaderingen gedeeld wordt vervolgens in het voortgangsrapport.

Fase 3: Na afronding van de interventie

Fase	Wanneer?	Actie
3	Na de interventie	<ul style="list-style-type: none"> • Voer een nameting uit • Analyseer de resultaten en uitkomsten • Identificeer de sterke punten • Identificeer de knelpunten • Stel een eindrapport op • Formuleer aanbevelingen

1. **Voer een nameting uit.** Na afloop van de interventie moet er een nameting uitgevoerd worden aan de hand van de gehanteerde prestatie-indicatoren. Dit houdt in dat er gegevens verzameld en verwerkt worden over de uitvoering en de resultaten van de interventie. Dat kan bijvoorbeeld door middel van een nieuwe ronde projectteamvergaderingen en bijeenkomsten met externe partners die betrokken zijn geweest bij de activiteiten.

De verzamelde gegevens geven inzicht in de veranderingen die zich ten opzichte van de nulmeting hebben voorgedaan. Er kan echter ook een nameting worden uitgevoerd als er geen nulmeting heeft plaatsgevonden. In dat geval spreken we meestal van een ‘impactmeting’. Een impactmeting is een alternatieve manier om na te gaan welke gepercipieerde effecten een interventie heeft gehad, waarbij wordt gekeken naar de beleving van de doelgroep. Omdat zonder nulmeting weinig gezegd kan worden over de veranderingen ten opzichte van de startpositie, kan deze meting alleen inzicht geven in de vermeende veranderingen.

Net als bij de nulmeting is het bij sommige interventies gemakkelijker om een nameting uit te voeren dan bij andere. De PGA probeert radicalisering te voorkomen door steun te bieden op leefgebieden, maar het is niet mogelijk om daarbij gebruik te maken van een *counterfactual*, zoals een controlegroep. Hierdoor kan niet worden aangetoond of de interventie ook daadwerkelijk gevallen van radicalisering heeft voorkomen. Bovendien zijn kwalitatieve veranderingen vaak moeilijker te meten dan kwantitatieve veranderingen, mits de gegevens consequent worden

verzameld. In alle gevallen kan echter gebruikgemaakt worden van een aantal van de bovengenoemde meetinstrumenten, zoals enquêtes en interviews waarin de doelgroep of betrokken professionals volgens een vaststaand format worden bevraagd over de uitvoering, geldigheid en gepercipieerde effecten van de interventies. Indien een vergelijking wordt gemaakt met de resultaten van een eerder uitgevoerde nulmeting, is het van belang dat dezelfde meetinstrumenten worden gebruikt en dat deze op identieke wijze worden toegepast.

Het is ook op dit punt van belang dat er verschillende methoden voor het verzamelen van gegevens worden gebruikt om een volledig beeld van de resultaten te geven en de kwaliteit van de evaluatie te waarborgen. Vragen betreffende de implementatie van de interventie en de resultaten moeten hierin steeds centraal staan. Voor dergelijke evaluatieactiviteiten kunnen ook Versterkingsgelden worden aangevraagd (cluster G).

2. **Analyseer de resultaten.** Wanneer alle gegevens zijn verzameld, kunnen de uitvoering en de effecten van de georganiseerde activiteiten worden geanalyseerd. Wat waren de meetbare resultaten van de interventie en wat waren de kwalitatieve veranderingen, de uitkomsten, die hebben plaatsgevonden? Kan er iets worden gezegd over de vraag of deze veranderingen volledig of gedeeltelijk toe te schrijven zijn aan de uitgevoerde activiteiten? Zijn er ontwikkelingen opgetreden als direct of indirect gevolg van de activiteiten die niet vooraf werden beoogd? Ook kunnen de vooraf geformuleerde prestatie-indicatoren op dit punt gebruikt worden om te kijken of de doelstellingen zijn bereikt.
3. **Identificeer de sterke punten en de knelpunten.** Het is daarnaast wenselijk om in dit stadium na te denken over wat er gezegd kan worden over de werkzame mechanismen. Onder werkzame mechanismen worden de processen verstaan die een gewenst effect veroorzaken of eraan bijdragen. Ook kan worden vastgesteld of er elementen zijn geweest die juist een negatief effect op de interventie hebben gehad.
4. **Stel een eindrapport op.** Om de evaluatie te voltooien, moet deze analyse vervolgens gedocumenteerd worden in een eindrapport. Het is belangrijk dat de verzamelde gegevens in dit verslag niet alleen worden beschreven, maar ook worden geïnterpreteerd. Dit betekent dat de bevindingen in een zinvolle context geplaatst moeten worden. Welke factoren hebben een rol gespeeld bij het al dan niet verwezenlijken van de doelstellingen?
5. **Formuleer aanbevelingen.** Tot slot is het wenselijk om aanbevelingen te formuleren over verbetermogelijkheden. Deze moeten worden ondersteund door het bewijsmateriaal in het verslag en moeten specifiek, realistisch en haalbaar zijn. Het is bovendien raadzaam om de aanbevelingen onder te verdelen op basis van prioriteit. De aanbevelingen kunnen bijvoorbeeld worden verdeeld in 'essentieel' versus 'optioneel'. Toekomstige interventies kunnen hier vervolgens op voortbouwen.

Voorbeeld

Een beknopt plan van aanpak voor cluster D zou er bijvoorbeeld als volgt uit kunnen zien:

Fase 1: Voorafgaand aan de interventie

1. Probleemstelling: Er is een gebrek aan kennis van ideologieën bij ambtenaren die werkzaam zijn op de afdeling stadstoezicht en die vaak in contact staan met burgers. Dit bemoeilijkt vroegsignalering van tekenen van radicalisering en extremisme.
2. Doelgroep: Ambtenaren van de gemeentelijke afdeling stadstoezicht die regelmatig in aanraking komen met burgers.
3. Doelstelling: Om ten minste een X-aantal ambtenaren te trainen door middel van de eendaagse 'basistraining radicalisering en extremisme' van het ROR, een Y-aantal ambtenaren te trainen door middel van de verdiepingstrainingen van het ROR en vier intervisiebijeenkomsten te organiseren over thema's rond radicalisering.
4. Identificeer en neem contact op met eventuele onderzoekspartners: Voor deze interventie zal er samengewerkt worden met het ROR. Voorafgaand aan de interventie is contact opgenomen met de trainingspartner om vast te stellen hoe de behoeften van de doelgroep aansluiten bij het aanbod van basis- en verdiepingstrainingen.
5. Verwachte resultaten: Wij verwachten in 2023 een X-aantal ambtenaren te trainen door middel van de eendaagse 'basistraining radicalisering en extremisme' van het ROR, een Y-aantal ambtenaren te trainen door middel van de verdiepingstrainingen van het ROR, en om vier intervisiebijeenkomsten te organiseren over thema's rond radicalisering. Hiermee hopen wij een Z-aantal ambtenaren te kunnen bereiken.
6. Verwachte uitkomsten:
  - Verwacht wordt dat deze activiteiten zullen leiden tot een toename van de deskundigheid inzake ideologieën, radicalisering en extremisme. Tevens veronderstellen wij dat professionals die deelnemen aan de trainingen en bijeenkomsten zich zekerder zullen voelen in de omgang met doelgroepen. Ook wordt verwacht dat de opleidingen zullen bijdragen aan de ontwikkeling van een netwerk onder de deelnemende professionals, en dat de intervisiebijeenkomsten ervoor zullen zorgen dat de visie van de gemeente een breder draagvlak krijgt.
  - Aangenomen wordt dat deze positieve veranderingen ertoe zullen leiden dat tekenen van radicalisering en extremisme eerder en beter worden gesignaleerd. De bovengenoemde verbeteringen geven ambtenaren die deel uitmaken van de afdeling stadstoezicht greep op hun handelingsperspectieven. Dit stelt hen in staat om sneller en doelgerichter te handelen.
7. Prestatie-indicatoren:
  - Een X-aantal ambtenaren heeft in 2023 de basistraining van het ROR voltooid;
  - Een X-aantal ambtenaren heeft in 2023 de verdiepingstrainingen van het ROR voltooid;
  - Een X-aantal ambtenaren heeft in 2023 de themabijeenkomsten bijgewoond;
  - X-procent van de deelnemers geeft aan een beter begrip te hebben van mogelijke signalen van radicalisering en extremisme.
  - X-procent van de deelnemers geeft aan een betere greep te hebben op zijn of haar handelingsperspectieven.
  - X-procent van de deelnemers geeft aan een vermoeden van radicalisering overtuigender en genuanceerder te kunnen onderbouwen.
8. Meetinstrumenten: Om de resultaten en uitkomsten van de interventie vast te stellen zal gebruik worden gemaakt van verschillende meetmethoden, zoals:

- Meten en tellen van aantal ambtenaren dat de verschillende trainingen bij het ROR heeft afgenomen.
- Meten en tellen van het aantal keer dat vermoedelijke gevallen van radicalisering en extremisme zijn gesignaleerd.
- Na afloop van iedere training neemt het ROR enquêtes onder de deelnemers af. Deze zullen worden verzameld en geanalyseerd.
- Aan het einde van het jaar zullen 10 deelnemers volgens een vaststaand formaat bevestigd worden over de gepercipieerde effecten van de trainingen.

9. Nulmeting:

- Tot op heden is een X-aantal ambtenaren van de gemeentelijke afdeling stadstoezicht getraind. Y-aantal ambtenaren heeft in de afgelopen jaren de basistrainingen van het ROR gevolgd. Bovendien heeft Z-aantal ambtenaren een verdiepingstraining afgenomen bij het ROR.
- In 2020 is een X-aantal vermoedens van radicalisering of extremisme gerapporteerd door ambtenaren van de gemeentelijke afdeling stadstoezicht. In 2021 is er een Y-aantal vermoedens van radicalisering of extremisme gerapporteerd door abtenaren in een dienstverlenende rol.
- De ambtenaren die trainingen zullen ontvangen, worden tevens volgens een vaststaand format bevestigd over radicalisering en extremisme. Hierin wordt onder andere gevraagd hoe vaak zij in de laatste 12 maanden signalen van radicalisering en/of extremisme hebben gemeld.

10. Risico-inventarisatie: De onderwerpen die tijdens trainingen en vergaderingen worden besproken, liggen vaak gevoelig. Daarom is het belangrijk dat, nu de meeste activiteiten online plaatsvinden, er rekening wordt gehouden met de veiligheid en privacy van de gebruikte online platforms. In het verleden is dit soms niet goed gebeurd. Dit kan schade toebrengen aan de vertrouwensrelatie tussen deelnemers onderling, en aan die tussen deelnemers en organisatoren.

Fase 2: Tijdens de interventie

1. Monitoring:

- Elk kwartaal zal er een projectteamvergadering gehouden worden om te bespreken of de geplande activiteiten goed zijn uitgevoerd en wat de mogelijke beperkingen/knelpunten zijn geweest. Tijdens deze bijeenkomsten staat het delen van informatie centraal.
- Na elke intervisiebijeenkomst wordt een enquête afgenomen onder de deelnemers. Deze enquêtes worden vervolgens verwerkt in het projectdossier.
- De getrainde personen worden elk kwartaal volgens een vaststaand format bevestigd over radicalisering en extremisme.

2. Projectteamvergaderingen: Elke drie maanden zal er een projectteamvergadering worden georganiseerd met alle partijen die direct betrokken zijn bij de interventie.

3. Voortgangsrapport: De bevindingen die uit deze bijeenkomsten komen zullen worden opgenomen in een voortgangsrapport dat met alle betrokken partijen zal worden gedeeld.

Fase 3: Na de interventie

1. Nameting:

- Aan het einde van het jaar worden de enquêtes die het ROR afgenomen heeft onder de deelnemers doorgestuurd naar de gemeente. Deze worden vervolgens verwerkt in het projectdossier.
- Er zullen bijeenkomsten worden georganiseerd met externe partners om na te gaan hoe zij de uitvoering en de effecten van de activiteiten hebben ervaren.

- Er zullen bijeenkomsten worden georganiseerd met het gemeentelijk meldpunt voor radicalisering om na te gaan of er een verandering is opgetreden in de manier waarop vermoedelijke signalen van radicalisering worden gemeld. Er zal met name worden gekeken of meldingen relatief beter onderbouwd zijn geweest in de periode na de training.
- De ambtenaren die trainingen hebben ontvangen, worden aan het einde van het jaar opnieuw volgens een vaststaand format bevraagd over radicalisering en extremisme. Hierin wordt onder andere gevraagd op welke grond zij in de laatste 12 maanden signalen van radicalisering en/of extremisme hebben gemeld.

2. Identificeer resultaten:

- Dit jaar heeft een X-aantal ambtenaren van de afdeling stadstoezicht de basistraining van het ROR voltooid.
- Dit jaar heeft een X-aantal ambtenaren van de afdeling stadstoezicht verdiepingstrainingen bij het ROR voltooid.
- Er is dit jaar een X-aantal intervisiebijeenkomsten georganiseerd. In totaal heeft een X-aantal ambtenaren van de afdeling stadstoezicht hieraan deelgenomen.

3. Identificeer uitkomsten:

- Uit de enquêtes blijkt dat twee derde van de ambtenaren die de trainingen bij het ROR hebben voltooid, aangeeft meer kennis te hebben van de mogelijke signalen van radicalisering en extremisme. Er heeft dus deskundigheidsbevordering plaatsgevonden.
- Uit de vragenlijsten die na afloop van de periodieke intervisiebijeenkomsten zijn afgenomen, blijkt dat 60% van de ambtenaren die één of meer intervisiebijeenkomsten hebben bijgewoond deze activiteit(en) als netwerkverrijkend hebben ervaren.
- Het aantal keren dat signalen van radicalisering en/of extremisme werden gemeld bij het meldpunt radicalisering van de gemeente is met X% gestegen onder de doelgroep.
- Doordat deze evaluatie slechts een jaar betreft, kunnen er nog geen conclusies over de langetermijneffecten worden getrokken.

4. Identificeer sterke punten: Deelnemers waren over het algemeen tevreden over de kwaliteit van de aangeboden ROR-trainingen en de periodieke bijeenkomsten. Zij waren met name enthousiast over activiteiten die gericht waren op concrete casuïstiek, bijvoorbeeld door middel van casussimulaties. Een goede vertaalslag naar de praktijk werd op prijs gesteld.

5. Identificeer knelpunten: Als gevolg van de COVID-19-pandemie zijn veel bijeenkomsten online georganiseerd. Wij merken echter dat er tijdens online bijeenkomsten minder verbinding onder de deelnemers ontstaat dan gebruikelijk is tijdens fysieke bijeenkomsten, omdat er minder momenten voor persoonlijk contact zijn. Derhalve dragen de activiteiten minder bij aan netwerkvorming dan voorheen.

6. Bepaal of deze resultaten volledig, gedeeltelijk of niet toe te schrijven zijn aan de uitgevoerde interventies:

- Aangezien er geen controlegroep werd gebruikt, kan niet worden vastgesteld of de bovengenoemde resultaten aan de georganiseerde interventies kunnen worden toegeschreven.

7. Stel eindrapport op: In ons eindrapport zullen methoden, resultaten, conclusies en aanbevelingen transparant en coherent worden beschreven.

8. Formuleer aanbevelingen:

- Er zal moeten worden gewerkt aan een veilige online omgeving. Omdat wij ook in de toekomst met een combinatie van fysieke en online bijeenkomsten willen werken, is het van belang na te gaan hoe de privacy van deze activiteiten kan worden gewaarborgd, zodat de vertrouwensband tussen de organisatoren en de deelnemers niet geschaad wordt.
- Het is van belang om in de komende jaren opnieuw te evalueren, zodat de effecten van de interventies op langere termijn kunnen worden vastgesteld.

- In de toekomst is het gebruik van een controlegroep aan te bevelen. Dit kan bijvoorbeeld door een afdeling binnen de gemeente te monitoren waarvan de ambtenaren pas in het volgende jaar zullen worden opgeleid.